

ЗООЛОГІЯ

УДК 595.78(477.52)

<https://doi.org/10.53904/1682-2374/2022-24/10>**О.В. Говорун**

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

вул. Роменська, 87, м. Суми, 40002 Україна

e-mail: a.govorun76@gmail.com

orcid.org/0000-0002-6626-1241

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВОГНІВОК (LEPIDOPTERA, PYRALOIDEA) ЗАПОВІДНИКА "МИХАЙЛІВСЬКА ЦІЛИНА" (СУМСЬКА ОБЛАСТЬ)*Pyrallidae, Crambidae, Природний заповідник "Михайлівська цілина", вогнівки, фауна, моніторинг***РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВОГНІВОК (LEPIDOPTERA, PYRALOIDEA) ЗАПОВІДНИКА "МИХАЙЛІВСЬКА ЦІЛИНА" (СУМСЬКА ОБЛАСТЬ). О.В. Говорун.**

Метою роботи за програмою "Моніторинг популяцій тварин та рослин Сумської області" було продовження дослідження фауни лускокрилих територій Природного заповідника "Михайлівська цілина". Дослідження видового складу вогнівок (Lepidoptera, Pyraloidea) на території заповідника розпочато у 2002 році, продовжено у 2018 році. У статті представлені результати дослідження видового складу метеликів надродини Вогнівки, зареєстрованих у сучасних межах заповідника у 2020 році. На території заповідника виявлено 59 видів вогнівок, з яких 13 вказуються для цього локалітету вперше: *Aphomia zelleri*, *Endotricha flammealis*, *Pyla fusca*, *Laodamia faecella*, *Dioryctria simplicella*, *Acrobasis obtusella*, *Scoparia ingratella*, *Eudonia murana*, *Scirpophaga praelata*, *Nascia ciliaris*, *Anania lancealis*, *Ostrinia palustralis*, *Dolicharthria punctalis*. Узагальнений список (з урахуванням раніше опублікованих даних) лускокрилих родини Вогнівки території заповідника становить 91 вид.

RESULTS OF THE RESEARCH OF FIREFLY (LEPIDOPTERA, PYRALIDAE) IN "MYKHAILIVSKA CYLINA" RESERVE (SUMY REGION). O.V. Govorun.

The aim of the work has been studied the lepidopteran fauna in Nature reserve "Mykhailivska cylina" within the program of the "Monitoring of Animal and Plant Populations in Sumy Region". The study of fireflies (Lepidoptera, Pyraloidea) species composition in the territory of the reserve started in 2002, and was continued in 2018. The article presents the results of the study of fireflies species composition registered in the modern boundaries of "Mykhailivska cylina" Reserve in 2020. There were found 59 species of fireflies in the reserve, 13 of which were indicated for this locality for the first time: *Aphomia zelleri*, *Endotricha flammealis*, *Pyla fusca*, *Laodamia faecella*, *Dioryctria simplicella*, *Acrobasis obtusella*, *Scoparia ingratella*, *Eudonia murana*, *Scirpophaga praelata*, *Nascia ciliaris*, *Anania lancealis*, *Ostrinia palustralis*, *Dolicharthria punctalis*. The generalized list (taking into account the previously published data) of Pyralidae in the reserve includes 91 species.

Вогнівки (Lepidoptera, Pyraloidea) – одна з найбільших надродин ряду лускокрилих, розповсюджених майже по всьому суходолу. За деякими оцінками сумарна кількість видів та підвидів цієї групи метеликів у світовій фауні сягає понад 16 тисяч, переважна більшість з яких поширена в тропіках. Загалом для Європи вказано близько 850 видів вогнівок з 13 підродин, а для її середньої частини – понад 400 видів. Надродина об'єднує невеликих та середнього розміру метеликів з розмахом крил від 7 до 50 мм. Гусінь більшості видів живиться тканинами різноманітних живих рослин, також досить звичайна сапрофагія. Гусінь та метелики слугують суттєвою частиною раціону багатьох видів безхребетних та хребетних тварин. Відомо, що близько 25% видів цих лускокрилих є шкідниками культурних рослин, продовольчих запасів (борошна, круп, сушених фруктів тощо), насінневого та фуражного зерна, лісових насаджень, продуктів бджільництва тощо. В той самий час, завдяки своєму різноманіттю та широкому розповсюдженню вогнівки є невід'ємною та важливою складовою біоценозів. Північно-східна частина України відноситься до тих районів, де дослідження видового складу, поширення й особливостей біо-

логії цієї групи лускокрилих носять епізодичний характер. Це стосується й території Природного заповідника "Михайлівська цілина".

Природний заповідник "Михайлівська цілина" (далі – заповідник), розташований у межах Сумської області, на заході Лебединського району біля с. Великі Луки Катеринівської сільської ради, на північний захід від с. Степового та частково в межах Вільшанської територіальної громади Недригайлівського району в басейні р. Сула. Загальна площа заповідника становить 882,9 га земель державної власності, які надаються (в тому числі із вилученням у землекористувачів) установі в постійне користування. Більша частина земель представлена лучним степом, решта зайнята перелогами різного віку, луками і болотом. Різноманіття ландшафтів та рослинних угруповань, типових для степової зони та зовсім нехарактерних для неї, створює сприятливі умови для існування багатьох видів комах, зокрема лускокрилих, на цій території.

Вивчення фауни нічних лускокрилих заповідника до 2000 року носили фрагментарний характер, тому видовий склад більшості груп цих метеликів ще й досі залишається недослідженим. В ряді статей, зокрема З.Ф. Ключко (Ключко, 2003 (2004); Ключко, Говорун, (2002 (2003)), містяться відомості про родину совок заповідника. Враховуючи наші дослідження загальний список видів совок заповідника складає 91 вид, що становить майже 50% від потенційно можливих в даному регіоні (Ключко, Говорун, 2002 (2003); Ключко, 2003 (2004)); Пархоменко, 2008; Говорун, 2009, 2019). Крім метеликів бомбікоїдного комплексу, на території заповідника досліджено фауну виїмчатокрилих молей (Gelechiidae) – 14 видів (Пискунов, 1973, 1975), а також ряд родин дрібних нічних лускокрилих, зокрема вогнівок (Pyralidae) (Надворний, 1993). Детальне дослідження видового складу вогнівок на території заповідника розпочато у 2002 році. та продовжено у 2018 році. (Говорун, Пархоменко, 2003; Говорун, 2018, 2020).

Метою роботи за програмою науково-дослідної лабораторії "Моніторинг популяцій тварин та рослин Сумської області" у 2020 році було продовження дослідження фауни лускокрилих території заповідника.

Матеріал та методика досліджень

Вогнівок було зібрано 28–29 травня, 27–28 червня, 10–12 липня та 4–5 вересня 2020 року в с. Великі Луки на ділянці польового офісу заповідника (50°44'44"п.ш., 34°9'48"сх.д.). Із настанням сутінок вмикали 3 дугово-ртутні лампи (2x250 W та 500 W), зафіксовані на висоті 2–2,5 м від поверхні ґрунту на тлі білих екранів. Спійманих метеликів відразу клали в морилки, заправлені етилацетатом. На світанку світло вимикали. Комах монтували на ентомологічні голки або викладали на матрацики для подальшого визначення.

Ручним методом метеликів збирали в місцях денного перебування імаго (рослинність, стовбури та пеньки, паркани, стіни будівель, складські приміщення тощо). Цим методом знайдені деякі види, які не прилітали на світло, а також зібрано матеріал в пунктах, де було неможливо використати світло ламп.

Ідентифікацію видів проводили за зовнішніми морфологічними ознаками, зокрема криловою малюнку, а також препаратами генітального апарату.

Список вогнівок скомпоновано згідно з прийнятою системою родини вогнівок з деякими модифікаціями (Speidel, 1996).

Результати досліджень та їх обговорення

Загалом у 2020 р. на території заповідника виявлено 59 видів вогнівок з 10 підродин. Далі представлено узагальнений список зареєстрованих піралід, де у дужках вказано кількість спійманих особин.

Родина Pyralidae

Підродина Galleriinae

Aphomia zelleri (Joannis, 1932) – 27–29.VI.2020 (5); 10–12.VII.2020 (3);

Підродина Pyralinae

Synaphe punctalis (Fabricius, 1775) – 27–29.VI.2020 (3);

Pyralis farinalis (Linnaeus, 1758) – 10–12.VII.2020 (1);
Hypsopygia costalis (Fabricius, 1775) – 27–29.VI.2020 (8); 10–12.VII.2020 (1); 4–5.X.2020 (1);
Hypsopygia glaucinalis (Linnaeus, 1758) – 27–29.VI.2020 (3); 10–12.VII.2020 (5);
Endotricha flammealis (Denis & Schiffermüller, 1775) – 27–29.VI.2020 (5);

Підродина Phycitinae

Pyla fusca (Haworth, 1811) – 4–5.X.2020 (1);
Sciota hostilis (Stephens, 1834) – 12.VII.2020 (1);
Sciota adelphella (Fischer v. Roslerstamm, 1836) – 27–29.VI.2020 (7); 10–12.VII.2020 (8);
Etiella zinckenella (Treitschke, 1832) – 4–5.X.2020 (1);
Oncocera semirubella (Scopoli, 1763) – 27–29.VI.2020 (2); 10–12.VII.2020 (2); 4–5.X.2020 (3);
Laodamia faecella (Zeller, 1839) – 27–29.VI.2020 (5); 10–12.VII.2020 (1);
Dioryctria simplicella Heinemann, 1863 – 27–29.VI.2020 (1);
Acrobasis obtusella (Hübner, 1796) – 10–12.VII.2020 (1);
Glyptoteles leucacrinella Zeller, 1848 – 10–12.VII.2020 (2);
Myelois circumvoluta (Fourcroy, 1785) – 10–12.VII.2020 (1);
Nyctegretis lineana (Scopoli, 1786) – 27–29.VI.2020 (6);
Nyctegretis triangulella Ragonot, 1901 – 10–12.VII.2020 (5);
Homoeosoma sinuella (Fabricius, 1794) – 28–29.V.2020 (1);
Phycitodes binaevella (Hübner, 1813) – 27–29.VI.2020 (2); 10–12.VII.2020 (4);
Cadra furcatella (Herrich-Schäffer, 1849) – 27–29.VI.2020 (2); 4–5.X.2020 (2);

Родина Crambidae

Підродина Scopariinae

Scoparia basistrigalis Knaggs, 1866 – 27–29.VI.2020 (1); 4–5.X.2020 (1);
Scoparia pyralella (Denis & Schiffermüller, 1775) – 27–29.VI.2020 (30); 10–12.VII.2020 (4);
Scoparia ingrattella (Zeller, 1846) – 10–12.VII.2020 (4);
Eudonia murana (Curtis, 1827) – 10–12.VII.2020 (1);

Підродина Crambinae

Euchromius ocella (Haworth, 1811) – 4–5.X.2020 (1);
Calamotropha paludella (Hübner, 1824) – 28–29.V.2020 (1); 27–29.VI.2020 (2); 10–12.VII.2020 (3);
Chrysoteuchia culmella (Linnaeus, 1758) – 27–29.VI.2020 (12); 10–12.VII.2020 (13);
Crambus pascuella (Linnaeus, 1758) – 27–29.VI.2020 (1);
Crambus perllella (Scopoli, 1763) – 27–29.VI.2020 (5); 10–12.VII.2020 (8);
Agriphila tristella (Denis & Schiffermüller, 1775) – 4–5.X.2020 (23);
Agriphila inquinatella (Denis & Schiffermüller, 1775) – 4–5.X.2020 (5);
Agriphila poliellus (Treitschke, 1832) – 28–29.V.2020 (1); 4–5.X.2020 (7);
Catoptria falsella (Denis & Schiffermüller, 1775) – 27–29.VI.2020 (2); 10–12.VII.2020 (1); 4–5.X.2020 (1);
Pediasia luteella (Denis & Schiffermüller, 1775) – 27–29.VI.2020 (5); 10–12.VII.2020 (1);
Pediasia contaminella (Hübner, 1796) – 10–12.VII.2020 (1);
Platytes cerussella (Denis & Schiffermüller, 1775) – 27–29.VI.2020 (3); 15–16.VI.2021 (6);
Ancylolomia sp. – 28–29.V.2020 (1);

Підродина Schoenobiinae

Donacaula mucronella (Denis & Schiffermüller, 1775) – 10–12.VII.2020 (1);
Scirpophaga praelata (Scopoli, 1763) – 27–29.VI.2020 (1);

Підродина Acentropinae

Parapoynx stratiotata (Linnaeus, 1758) – 10–12.VII.2020 (1);

Підродина Odontiinae

Cynaeda dentalis (Denis & Schiffermüller, 1775) – 10–12.VII.2020 (1) [3,4,5,6,7];

Підродина Pyraustinae

- Ecpyrrhorhoe rubiginalis* (Hübner, 1796) – 27–29.VI.2020 (7); 10–12.VII.2020 (3); 4–5.X.2020 (2);
Pyrausta rectefascialis Toll, 1936 – 27–29.VI.2020 (1); 10–12.VII.2020 (1);
Pyrausta sanguinalis (Linnaeus, 1767) – 10–12.VII.2020 (3);
Pyrausta despicata (Scopoli, 1763) – 27–29.VI.2020 (3);
Pyrausta aurata (Scopoli, 1763) – 28–29.V.2020 (1); 10–12.VII.2020 (20);
Nascia ciliaris (Hübner, 1796) – 28–29.V.2020 (1);
Sitochroa verticalis (Linnaeus, 1758) – 10–12.VII.2020 (4);
Anania lancealis (Denis & Schiffermüller, 1775) – 27–29.VI.2020 (1);
Anania verbascalis (Denis & Schiffermüller, 1775) – 10–12.VII.2020 (2);
Anania hortulata (Linnaeus, 1758) – 27–29.VI.2020 (2); 10–12.VII.2020 (2);
Psammodis pulveralis (Hübner, 1796) – 27–29.VI.2020 (5);
Ostrinia palustralis (Hübner, 1796) – 28–29.V.2020 (1);
Ostrinia nubilalis (Hübner, 1796) – 27–29.VI.2020 (1); 10–12.VII.2020 (7);

Підродина Spilomelinae

- Patania ruralis* (Scopoli, 1763) – 27–29.VI.2020 (8); 10–12.VII.2020 (3); 4–5.X.2020 (1);
Mecyna flavalis (Denis & Schiffermüller, 1775) – 27–29.VI.2020 (7); 10–12.VII.2020 (7); 4–5.X.2020 (9);
Dolicharthria punctalis (Denis & Schiffermüller, 1775) – 4–5.X.2020 (1);
Nomophila noctuella (Denis & Schiffermüller, 1775) – 10–12.VII.2020 (4); 4–5.X.2020 (1).

Висновки

Більшу частину списку складають види, широко поширені в Північно-східному лісостепу України. Позитивним аспектом є не стільки наявність рідкісних видів, а різноманіття метеликів заповідника. Негативним можна вважати заростання території деревною та чагарниковою рослинністю, що відображається у збільшенні кількості вогнівок-дендрофілів у видовому списку.

Цікаво, що в 2020 році, як і за 3 попередні роки наших досліджень, нами не зареєстровано на території заповідника вид, який вважається фоновим для лучних екосистем – лучного метелика *Margaritia sticticalis* (Linnaeus, 1761).

Видовий склад вогнівок на території заповідника досліджується нами впродовж декількох сезонів. Список вказаних видів є досить значним для такої невеликої території, але враховуючи, що повний список вогнівок Сумської області налічує 170 видів, і все частіше реєстрацію на території області видів з південних регіонів України, можна сподіватись на доповнення списку цих метеликів при подальших дослідженнях.

Узагальнений список (з урахуванням раніше опублікованих даних) лускокрилих надродина Вогнівки території Природного заповідника "Михайлівська цілина" становить 91 вид. Список доповнено 13 видами: *Aphomia zelleri*, *Endotricha flammealis*, *Pyla fusca*, *Laodamia faecella*, *Dioryctria simplicella*, *Acrobasis obtusella*, *Scoparia ingrattella*, *Eudonia murana*, *Scirpophaga praelata*, *Nascia ciliaris*, *Anania lancealis*, *Ostrinia palustralis*, *Dolicharthria punctalis*.

Говорун О. В. Нові та маловідомі види вогнівок (Lepidoptera, Pyralidae) з території північного сходу України. *Зоологічна наука у сучасному суспільстві* : мат-ли Всеукр. наук. конф., присв. 175-річчю заснування кафедри зоології. Київ : Фітоцентр, 2009. С. 113–117.

Говорун О. В. До вивчення вогнівок (Lepidoptera, Pyralidae) заповідника "Михайлівська цілина". *Природничі науки* : зб. наук. праць / головн. ред. В. І. Шейко. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2018. № 15. С. 6–10.

Говорун О. В. Результати дослідження фауни вогнівок (Lepidoptera, Pyralidae, Crambidae) природного заповідника "Михайлівська цілина". *Моніторинг та охорона біорізноманіття в Україні: Тваринний світ* / Серія "Conservation Biology in Ukraine". Вип. 16. Т. 2. Київ; Чернівці: Друк Арт, 2020. С. 44–48.

- Говорун О. В., Михайленко Л. О., Рибіна Г. О. Совки (Lepidoptera, Noctuidae) природного заповідника "Михайлівська цілина". *Природничі науки* : зб. наук. праць / головн. ред. В. І. Шейко. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2019. (№ 16). С. 54–58.
- Говорун А. В., Пархоменко В. В. Фауна чешуекрилих семейства огневки (Lepidoptera, Pyralidae) заповідника "Михайлівська цілина". *Проблеми збереження ландшафтного ценотичного та видового розмаїття басейну Дніпра* : зб. наук. праць. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2003. С. 184–187.
- Пархоменко В. В. Раритетні комахи (Insecta) заповідника "Михайлівська цілина". *Відділенню Українського степового природного заповідника "Михайлівська цілина" 80 років – сучасний стан, проблеми, перспективи розвитку* : тези доп. міжнар. наук-практ. конф. (Суми, 23–25 вересня 2008 р.). Суми : Нота бене, 2008. С. 43–44.
- Ключко З. Ф. К изучению Совок (Lepidoptera: Noctuidae) Сумской области. *Изв. Харьков. энтомолог. о-ва*. 2003 (2004). Т. XI, вып. 1–2. С. 86–88.
- Ключко З. Ф., Говорун А. В. Совки (Lepidoptera: Noctuidae) Сумской области. *Изв. Харьков. энтомолог. о-ва*. 2002 (2003). Т. X, вып. 1–2. С. 86–95.
- Надворный В. Г. Фаунистические комплексы беспозвоночных филиала Украинского степного заповедника "Михайлівська цілина". *Энтомологические исследования в заповедниках степной зоны* : тез. докл. междунар. симп. (п. Розовка, 23–28 мая 1993 г.). Харьков, 1993. С. 43–46.
- Пискунов В. И. О фауне выемчатокрылых молей (Lepidoptera, Gelechiidae) отделения Михайловская целина Украинского степного заповедника. *Вестник зоологии*. 1973. № 6. С. 56–59.
- Пискунов В. И. Выемчатокрылые моли (Lepidoptera, Gelechiidae) северо-восточной Украины. *Вестник АН БССР. Сер. Биол. науки*. 1975. № 1. С. 126–127.
- Speidel W. Pyralidae. In: *The Lepidoptera of Europe* / Karsholt O. & Razowski J. (eds). 1996. P. 166–196.

Рекомендує до друку
І.К. Поліщук

Рукопис отримано 12.09.2022